

Bývalý politik, dnes investor a spoluvlastník společnosti TONAK a.s. se zamýšlí nad svým vládním kolegou Ivanem Dejmalem, jak jej jeho přítomnost ve vládě Petra Pitharta obohatila. Zároveň odpovídá na otázky ekologických výzev, s nimiž se potkával jako ředitel Textilany Liberec a nyní Tonaku Nový Jičín.

„Ano, nebyl militantní „zelený“, rozuměl nutnosti pozvolných kroků, abychom zajišťovali solidní růst životní úrovně a přitom vylepšovali životní prostředí.“ - **charakteristika přístupu Ivana Dejmala**

„Otevřeně o životním prostředí se mohlo hovořit až po revoluci.“ - **orientace na ekologii**

„Nejdříve musíme zbohatnout a potom se starat o životní prostředí. Odmítal, že životní prostředí je významnou součástí životní úrovně.“ - **přístup Václava Klause k životnímu prostředí**

„Bohužel ochrana životního prostředí je globální problém a my nemáme instituce, které by dokázaly účinně přispívat globální k řešení takových problémů.“ - **ochrana životního prostředí jako globální otázkám**

*Jan Vrba - **Dejmalovské inspirace** - leden 2019, natočeno v prostorách pracovny Jana Vrby v Praze v Novém Městě:*

MS: *Pane Vrbo, máme-li udělat krátký portrét Ivana Dejmala, řekněte, jak na něj vzpomínáte?*

JV: S Ivanem Dejmalem jsem se poprvé setkal, když si vedle mě sedl ve vládě Petra Pitharta poté, co byl jmenován ministrem životního prostředí. Protože jsme seděli vedle sebe, řeč se vedla o mnohém. Spojovalo nás, že jsme oba rádi chodili po horách, po lese, zkrátka trávit volný čas v přírodě, to bylo naše oblíbené společné téma.

MS: *Ano, předpokládám, že máte na mysli Jizerské hory.*

JV: V Jizerkách pěšky i na lyžích. To nás přivedlo k diskusím, jak současná příroda vypadá a jak by měla vypadat, a dále jak bychom si ji měli chránit. Ve vládě jsem byl „zástupcem“ významného znečišťovatele - průmyslu. Diskutovali jsme, jak postupovat k lepšímu životnímu prostředí a přitom průmyslu nezломit vaz. Debaty byly otevřené a pro mě inspirující. Byl daleko vzdělanější v problematice ochrany životního prostředí. Na druhé straně jsem byl schopný to posoudit, co je průmysl schopen unést a co by již bylo nad jeho síly.

MS: *Zřejmě byl schopen konsensu ...*

JV: Ano, nebyl militantní „zelený“, rozuměl nutnosti pozvolných kroků, abychom zajišťovali solidní růst životní úrovně a přitom vylepšovali životní prostředí. To bylo fajn. Když jsme byli na služebních cestách, sedávali jsme vedle sebe a bavili jsme se na toto téma. Přiznám se, že na řadu jeho argumentů jsem neuměl odpovědět, musel jsem požádat o čas, abych se s problémem blíže seznámil. Rád jsem se s ním bavil, rád jsem se s ním setkával - a to již v době, kdy jsme ani on ani já ještě nebyli ve vládě. Patřil mezi lidi, které zařazuji do kategorie: „rád bych s nimi strávil víkend“.

... Dialog a Ivan Dejmal ...

MS: *Co pro vás znamenalo vést dialog s Ivanem Dejmalem? Z toho, co jste uvedl, je zřejmé, že setkání s ním bylo povětšinou obohacím.*

JV: Pro mě jednoznačně, avšak Ivana se již zeptat nemohu. Výsledkem debat s ním byla obvykle dohoda o zlepšení parametrů životního prostředí. Ivan Dejmal pečlivě sledoval vývoje technologií, která tato zlepšení umožňovala. Nepamatuji si, že by mu někdy chyběly argumenty, proč lze

ekologické limity zpevnit.

MS: *A týkalo se to lesů, půdy, ovzduší. Můžeme shrnout, že Ivan Dejmal jako ekolog a politik nám chybí, poněvadž zde není někdo zásadový, principiální?*

JV: Chybí nejen Ivan Dejmal, ale osobnosti v politice obecně.

MS: *Čím to? Jde o struktury, které vyžadují, že důležité posty nejsou obsazeny schopnými a duchem obdařenými?*

JV: Nemyslím si, že bychom tyto lidi neměli, nejsou však tam, kde by být měli. Vliv na to jistě má všeobecná nedůvěra v standardní politické strany. Politika zřejmě dnes neláká ten typ lidí, jaké bychom potřebovali! To je pak živá půda pro vznik všelijakých hnutí, hlásajících, že bude líp. Výsledkem je vláda řízená jako porada vedení podniku. Je to vláda Ano, šéfe.

MS: *Není to smutné konstatování?*

JV: Je, zejména v době, kdy se rozhoduje o budoucnosti Evropy. Místo abychom se aktivně podíleli na sjednocování Evropské Unie, tak stojíme opodál a každý krok tímto směrem kritizujeme. Obávám se, že opodál i zůstaneme.

... Ekologické doteky minulosti ...

MS: *Pojďme před rok 1989. Váš život byl spjat s Textilanou. Jak tam byl kladen důraz na životní prostředí?*

JV: V té době šlo o téměř neznámé pojmy. Lidé v Liberci byli zvyklí, že jednou byla řeka Nisa červená, podruhé modrá, potřetí zelená. Záleželo na tom, co se v Textilaně právě barvilo. Velice opatrně a ještě potichu se mohlo říkat, že je potřeba něco udělat s životním prostředím. Pokud se mluvilo o zlepšení životního prostředí, mělo se na mysli postavení čistící stanice nebo snížení prachových částic unikajících komínem při spalování hnědého uhlí. Úspěšný podnik byl ten, který plnil plán. Dopad jeho výroby na životní prostředí mu nikdo nevyčítal.

MS: *Jak vám to jako starostlivému i člověku leželo na srdci?*

JV: Přiznám se, že v prvních letech to pro mě znamenalo, že tak, jak to je, má být i nadále, že to k tomu patří – až teprve později, pokud jsem několikrát viděl plavat obarvené ryby břichem vzhůru, když druhý den po napadání čerstvého sněhu na Jizerských horách byl sníh šedivý, když se čím dál častěji v období inverzního počasí obtížně dýchalo, začal jsem si uvědomovat, že je něco špatně a že to dál nemůže pokračovat. Otevřeně o životním prostředí se mohlo hovořit až po revoluci. O životním prostředí v širších souvislostech jsem též začal uvažovat až po revoluci, a to i díky Ivanovi.

MS: *Mohu se zeptat – ředitelské kontakty se zahraničím vám též neposkytly zpětný odraz? Západní společnosti se vyznačovaly tím, že pečovaly o životní prostředí, ale pro podniky ve střední a východní Evropě to byla velká neznámá.*

JV: Péče o životní prostředí se před revolucí scvrkla na to, zda postavit čističku a zda máme dostatečně vysoký komín, abychom zplodiny poslali daleko od sebe.

... Impulsy státu ...

MS: *Co vaši nadřízení z ministerstva? Vždyť i ti, kdo fabriku vedli, mohli mít větší zájem o tuto oblast, která se stala oblastí pro investice.*

JV: Neumím si představit, že bych v té době, kdy jsem dělal podnikového ředitele Textilany, přišel a řekl: potřebuji peníze na vylepšení životního prostředí.

MS: *Mohly to být filtry do komínů.*

JV: Elektrofiltry byly k dispozici, ale nebyly schopny zachytit jemný prach. Baghousy (látkové filtry) se u nás objevily až po revoluci.

... Impulsy ze zahraničí ...

MS: *Nemohli inspirovat podnik partneri, kteří přicházeli ze zahraničí? Je známo, že společnost využívala strojů Sulzer. Nepocítovali něco podivného, že v závodě, kde se vyrábí luxusní materiál, jde ruku v ruce něco, co jde proti životnímu prostředí?*

JV: S tím jsem se nesetkal. Je tomu třicet let a povědomí o životním prostředí bylo někde jinde u nás, ale i na Západě. Zeptejme se, jaký byl zájem našich obchodních partnerů? Jejich snaha byla, aby látky byly kvalitní – a co nejlevnější. Partneri určitě nebyli v pozici, že by nás nabádali k investicím, které by vedly ke zdražení naší produkce.

MS: *Nezaznamenal jste ani náznaky u obchodních partnerů, s nimiž jste jednali?*

JV: V neformálních diskusích jsem slyšel otázky typu: jak to můžete snášet? Co s tím budete dělat? Odpovědi však přišly až po revoluci.

MS: *Tážu se proto, že spotřebitel je informován, kde je zboží, ba primární zdroj vyrobeno. I velké oděvní řetězce uvádí, jestli například bavlna je vyrobena přírodním procesem. To stejné platilo o vlně. Ptám se ještě z toho důvodu, že značka DORMEUIL je opravdovou světovou špičkou. Je nutné, aby právě špičková firma odpovídala i špičkovému zpracování ve vztahu k životnímu prostředí.*

JV: To platí dnes, ale ne před 30 lety. Kdybyste totéž řekl před 30 lety, dívali by se na Vás, odkud že jste spadl. Mnoho lidí věřilo, že příroda si pomůže se vším. Až později se názorně ukázalo v Jizerských i Krušných horách a i jinde, že ne se vším si příroda pomůže. Těm uvědomělejším byl znám bod zvratu, kdy se příroda začne kácet.

MS: *Lesy a jiné přírodní útvary v okolí Liberce musely trpět kvůli průmyslovému nároku na přírodu.*

JV: Smrkové lesy vlivem exhalací odumřely, byly nahrazeny odolnějšími druhy, avšak dnes se ukazuje, že to nebyl nejlepší nápad a že problém byly nejen exhalace, ale i monokultura.

MS: *Nezapomínejme, že s prosperitou roste i nárok na kvalitu životního prostředí.*

JV: Od určitého stupně uvědomění si lidé životní prostředí zahrnuli jako důležitou součást životní úrovně.

... Naslouchání ekologům ...

MS: *Prosím vás, jak – jako člověk z průmyslu – jste naslouchal požadavkům svých kolegů? Víme, že prvním ministrem životního prostředí byl Bedřich Moldan a pak přišel Ivan Dejmál. Jak se s problémem životního prostředí člověk mohl seznamovat, pokud nebyla k dispozici odborná literatura jako ve srovnání s rokem 2019?*

JV: Spíše nebyla.

MS: *Co znamenalo pro ministra průmyslu, zabývat se touto agendou, vstřebat poznatky a pak komunikovat potřebu ochrany životního prostředí? Víme, že lidé, s nimiž jste se setkával na úřadu, byli starého ražení.*

JV: Nevím, co jsou lidé starého a nového ražení. S Ivanem Dejmalem jsme se domlouvali na limitech vypouštění škodlivých látek do přírody a pokutách za jejich překročení. Zároveň jsme upozorňovali, že limity se budou průběžně zpevňovat. Tak jsme podniky vedli k rozhodnutí, aby s tím ve svých investičních plánech odpovědní pracovníci počítali a vybírali technologie nejen podle ceny a produktivity, ale též s ohledem na ochranu životního prostředí. Člověk je součástí přírody a nemá právo, aby kvůli němu mizely druhy rostlin a živočichů.

MS: *Můžeme shrnout – společnost, která se plně věnuje své povinnosti a respektuje ekologické normy, taková je správnou a potřebnou společností, ovšem vždy je nutné nalézat rovnováhu.*

JV: Zásadní je mít před sebou „bod zvratu“, s nímž by si příroda již neporadila. Neřídít se jím, neboť takové experimentování by bylo nebezpečné. Na druhé straně by se mělo vycházet z toho, že člověk je součástí přírody a nelze dovolit, aby kvůli němu mizely druhy rostlin či živočichů. Jako společnost bychom se měli chovat tak, abychom se srovnali s dalšími obyvateli naší zeměkoule.

MS: *To je však běh na dlouhou dobu.*

JV: Bohužel ochrana životního prostředí je globální problém a my nemáme instituce, které by dokázaly účinně přispívat globálně k řešení takových problémů.

... Jednání vlád v počátku transformace ...

MS: *Podívejme se na jednání vlád. Dva roky jste pobýval ve vládě Petra Pitharta. Vybavujete si nějaký zásadní spor o životní prostředí?*

JV: Zásadní spor nebyl ve Vládě ČR, ale ve Federální vládě ČSFR, protože tam převládal názor prosazovaným Václavem Klausem, že prvotní je zvyšování životní úrovně a ochrana prostředí druhotná, je to jakási třešnička na dortu. Nejdříve musíme zbohatnout a potom se starat o životní prostředí. Odmítal, že životní prostředí je významnou součástí životní úrovně.

MS: *Jde o pokračování marxismu, kde základna byla zásadní. Máme zde výrobní základnu a pak nadstavbu, kam patřilo i životní prostředí. Pokročme dále: když jste připravoval privatizaci AZNP Mladá Boleslav, dnes Škoda Auto, hleděla německá strana na nutnost přijetí ekologických limitů? Byl impuls z vaší strany, nebo vyšel ze strany německé?*

JV: Přiznávám, že v tomto směru byli Němci dál.

MS: *Můžeme formulovat tezi: otevření dveří zahraničním investorům pomohlo životnímu prostředí.*

JV: Jako příklad mohu uvést odprášení cementáren, řešení energetiky ve Škodě Mladá Boleslav, ekologizace výroby technických plynů v dřívějším podniku Technoplyn – dnešní Linde, a mohl bych pokračovat ve výčtu dalších příkladů, kdy zahraniční investoři začali přednostně řešit ekologické problémy podniků, nad kterými získali kontrolu.

MS: *Zastavme se u jedné skutečnosti – vláda Petra Pitharta měla pochybnosti o dostavbě Temelína. Jak v tomto ohledu vystupoval Ivan Dejmál?*

JV: Přístup české vlády k dostavbě Temelína byl rozpačitý. Na jedné straně jsme věděli, že poroste průmyslová výroba a budeme potřebovat více energie, ale na druhé straně jsme také věděli, že se energií plýtvá a jsou zde značné rezervy v jejich úsporách. Nebyli jsme si jisti, jestli se věci vzájemně setkají. To znamená, zda postup v úsporách energie bude dostatečně rychlý, abychom zajistili zvýšenou potřebu pro hospodářství. Řekl bych, že názor nebyl jednoznačný – a to ani ze strany Ivana Dejmalu. Všichni jsme si byli vědomi, že každá jaderná elektrárna představuje značné riziko.

MS: *Co alternativní zdroje energie?*

JV: O alternativních zdrojích se v té době se vědělo velmi málo. Objevily se až později vlivem rozvoje příslušných technologií.

MS: *... ale později vyvolala investiční šílenství, kterého byla svědky i naše republika.*

JV: Podpora alternativním zdrojům energie se připravila nedbale. Nerozlišilo se, když si někdo přidělal na střechu pár voltaických panelů od situace, kdy „voltaický podnikatel“ zabral několik hektarů půdy, které zastavil voltaickými panely. Využití obnovitelných zdrojů znamená mnoho malých elektráren (voltaických, vodních, větrných, na biomasu, bioplyn...) propojených do sítě. Výstavba takové sítě je však mnohem levnější než síť vycházející z velkých elektrárenských zdrojů, jako jsou jaderné nebo tepelné elektrárny. Rozvoj alternativních zdrojů elektrické energie znamená velkou konkurenci pro „velkou energetiku“ a toho jsou si majitelé velké energetiky vědomi.

MS: *Avšak víme, že monopoly nemají zájem, aby přišli lokální producenti.*

JV: Platí známé „kapři si sami rybník nevypustí“. Často od nich slyšíme: „Němci doplatí na rozvoj alternativních zdrojů energetiky a zavírání uhelných a jaderných elektráren a my s jadernou energetikou budeme vítězit“.

MS: *Nesmíte zapomínat, že používá-li někdo solární, případně větrnou energii, z poloviny se musí zajišťovat stabilními zdroji jako je jaderná, případně tepelná elektrárna.*

JV: Ale to bude platit pouze do doby, než se naučíme skladovat elektrickou energii pomocí výkonných baterií a akumulátorů. Do této oblasti se v současné době hodně investuje, a to i v souvislosti s elektromobilitou.

MS: *Jde o hudbu budoucnosti, nebo lze užít konceptů například automobilového průmyslu, který se zabývá otázkou elektromobility?*

JV: Sázka na elektromobilitu a alternativní zdroje elektrické energie vychází z předpokladu, že v blízké budoucnosti budeme mít k dispozici vysoce výkonné baterie s možností rychlého nabití.

... Ekologie a globální rozměr světa ...

MS: *Podívejme se v této souvislosti ještě na Čínu, která je důležitou komponentou diskusí o ekologii. Zmiňuji ji proto, že Čína v roce 1979 se začala rozvíjet tak, že je nyní na pozici světového lídra. Osvojí si – dle vás – normy, které jsou samozřejmostí ve vyspělém světě? Chodí to tak, že v Evropě je něco vymyšleno, ale poté je to vyrobeno v Číně. Sama Čína začíná vymýšlet a vyrábět – není továrnou pro okolní svět.*

JV: Čína hodně investuje do zlepšení životního prostředí. Problém je, a o tom už jsem se zmínil na jiném místě, že je řada problémů vč. ekologických, které je nutno řešit globálně, a my k tomu nemáme potřebné instituce, které by mohly efektivně tyto problémy řešit.

... Tonak a ekologická stopa ...

MS: *Bylo by dobré se zastavit u řešení životního prostředí ve společnosti Tonak a.s., kde jste investorem. Otázku kladu proto, že nabízíte komplexní řešení. Vaše podnikání je během na dlouhou trať a službou společnosti. Obstát na trhu znamená respektovat to, z čeho vzniká produkt - to znamená i zahrnout potřeby přírody. Jak jste se vyrovnával s otázkou čistoty ovzduší, vody, ale i půdy?*

JV: Usilujeme o bezodpadovou výrobu. Ve spolupráce s Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně se nám podařilo z kožených a srstěných odpadů vzniklých při výrobě klobouků vyrobit kolagenový a keratinový hydrolyzát. Oba tyto výrobky jsou certifikovány jako ekologické hnojivo. Během příštího roku, 2020, budeme nahrazovat chemické moření králíčí a zaječí srsti plazmou. Pořídili jsme nové barvicí aparáty výrazně snižující spotřebu barev a vody. S libereckou univerzitou spolupracujeme na modernizaci strojního zařízení a technologie.

MS: *V nové době se tomu říká cirkulární hospodářství, tedy něco, co ocení jak spotřebitel tak akcionář.*

JV: V poslední době se nás naši zákazníci čím dál tím častěji ptají, zda při výrobě bereme ohled na životní prostředí a zda postupujeme v souladu s etickými normami při nákupu surovin - králíčích a zaječích kůže. Předpokládáme, že zákazníci budou čím dál tím víc preferovat výrobky vyrobené šetrně k životnímu prostředí a v souladu s etickými normami.